

Уся влада... У кого?

ОЛЕКСІЙ БРАСЛАВЕЦЬ

25 ВЕРЕСНЯ 2019

Моє інтелектуальне зростання припало на часи відносно пізнього СРСР, коли більшовицьке гасло «Вся влада – Радам!» уже забронзовіло й перетворилося на безглуздий набір звуків. А проте це закляття успішно проникло в уми сучасних українців і надалі живе там, спотворюючи суть «питання про владу».

«Папа Лев Великий та імператор Аттила». Фото: Lawrence Lew OP

Після кожних виборів у суспільстві ширяться апокаліптичні настрої й очікування катастроф

планетарного масштабу. А все – через оцю безглузду мантру, яка творить ілюзію, наче переможець здобуває усе. Та католицьке канонічне право вже давно запропонувало раціональну формулу того, кому й скільки влади належить.

Трохи про юс-доктринальні аспекти

Через ідеологічний штамп про «всю владу» виникає хибне враження, що влада – це щось монолітне. Католицька ж доктрина воліє звернутися до спадщини та здобутків класичної римської юриспруденції, яка дивилася на владу трохи по-іншому. Це не має стати сюрпризом для католиків: римське право – одна з трьох опор, на які спирається світоглядна модель західного християнства. І воно, виявляється, не знає, що таке «вся влада взагалі».

Говорячи про владу, римське право вдавалося до цілого спектру понять: «*iurisdictio*», «*imperium*», «*regnum*», «*potestas*», «*auctoritas*» чи ще інших. Кожне позначало якийсь аспект владних відносин. З цього обширу увагу католицької правової науки привернули насамперед «*auctoritas*» і «*potestas*» – власне, саме навколо них точилися дискусії від перших століть християнства й аж до I Ватиканського собору. Ці два поняття – ключ до католицького розуміння влади.

Термін «*potestas*», одне з найпоширеніших означень влади в латинській мові, походить від «*possum*», утвореного через злиття прикметника «*potis*» і дієслова «*esse*» – «бути спроможним», «бути здатним». Буквально це слово означає поки що не реалізовану здатність щось зробити. Тобто йдеться про потенційну, проте не актуалізовану можливість вдатися до певних дій в ієрархічній системі відносин володаря й підвладного.

У Цицерона натрапляємо на формулу, яка розмежовує владу-*potestas* і владу-*auctoritas*, пояснюючи зв'язки між ними: «*Potestas in populo, auctoritas in senatu sit*» – «Влада-*potestas* – у народу, влада-*auctoritas* – у сенату». Римляни, розуміючи немонолітність влади, вирізняли поняття «*auctoritas*», похідне від «*auctor*» (засновник, творець), і вживали його для позначення влади діяльної особи. Влада-*auctoritas* – це здатність актуалізувати владу-*potestas*, санкціонувати й утілювати її потенціал.

А що на то римські папи?

Влада-*potestas* і влада-*auctoritas* – це не пара антонімів, не протилежні та протиставні явища, а навпаки, доповнення одного іншим, розкриття й реалізація можливості. І цей аспект визначальний для католицької правової доктрини, яка уникає маніхейських протиставлень і мислить у категоріях розширення та спадковості. Для неї єдність влади-*potestas* і влади-*auctoritas*, їхня цілісність і спільне джерело – це основа основ.

Варто звернути увагу на трьох римських пап, які доклалися до формування й розвитку моделі, нині відомої як «*doctrina de duobus gladiis*» – «вчення про два мечі». Ідеться про Геласія I (492–496), Григорія VII (1073–1085) і Боніфація VIII (1294–1303).

Папу Геласія можна вважати родоначальником цієї моделі. У листі до візантійського імператора Анастасія I він запропонував ідею двох влад: «*auctoritas sacra pontificum*» (влада-*auctoritas* святого понтифіка) і «*regalis potestas*» (влада-*potestas* королів) – наголосивши в такий спосіб на потенційній правоспроможності монархів і актуальній правоздатності понтифіків. З одного боку, тут помітно, як канонічне право продовжує розвиток права римського – так би мовити, канонізує його. А з другого, переосмислення римських ідей створює підґрунтя для подальших пошуків.

Наступний етап цих пошуків – документ папи Григорія VII (Гільдебранда) «*Dictatus papae*» («Слово папи»), написаний 1090 року. Попри непевний правовий статус, він щонайменше фіксує уже сформовану й закріплену на практиці систему поглядів Церкви на питання влади. Імовірно, найважливіші фрагменти документа – пункти 12 і 19: «Лише йому [папі] належить право скидати імператорів. [...] Ніхто не має права судити папу». Тобто світські можновладці отримують експерта-наглядача, незалежного й нікому не підсудного, а тому безпристрасного й неупередженого – папу.

Учення Геласія, доповнене вченням Григорія, пропонує світобудову, у якій Церква, а насамперед папа як носій священного знання, постає в ролі «експертної системи» – і на цьому ґрунтується першість папського престолу, його супрематія. Коли ж дії світської влади не збігаються з поглядом Церкви, їх трактують як нелегітимні й невідповідні вірі, як те, що руйнує основи християнського світу й суспільства.

Вершиною теоретичного теологічно-правового пошуку можна вважати буллу папи Боніфація VIII «*Unam sanctam*» («Єдиної святої») з 1302 року. Остаточна формула вчення про два мечі міститься у пунктах 4 і 5: «Обидва мечі, духовний і матеріальний, у правоможності Церкви. Але останнім користуються задля Церкви, а першим користуються Церква. Перший – руками

священників, другий – руками королів і лицарів за згодою й волею священників. Тому меч має скоритися мечу, а влада світська – владі духовній».

У XIX столітті наслідком цього підходу стало доктринальне визначення I Ватиканського собору про папську непомильність. Той, хто має владу-*auctoritas*, легалізує потенційну правоздатність носія влади-*potestas*, надаючи санкцію на застосування певної норми на підставі своєї причетності до сфери сакрального, а отже, компетентності щодо того, якою має бути норма. Тобто *auctoritas* – це не якась владна практика, а обов'язковий і необхідний атрибут інстанції, здатної судити про істинне, благе й необхідне та цими судженнями санкціонувати й унормувати правовий акт, надаючи йому статус закону.

І як це працює?

У практиці католицьких буднів вчення про два мечі не здається ні архаїчним, ні теоретичним. Воно дозволяє формувати католицький світогляд і правову культуру, означаючи, наприклад, що католик стежить за діяльністю державних світських інституцій – носіїв влади-*potestas* – обов'язково в контексті вчення вищої церковної влади – носія влади-*auctoritas*. У разі розбіжності їхніх позицій він отримує однозначний орієнтир для сумління, авторитетну експертну думку, а катехити й душпастирі – ще й інструмент для напоумлення вірних щодо співпраці зі «структурами гріха».

Інший благий наслідок цієї теорії – це правова й ментальна презумпція щодо єдиного законного й сакрально санкціонованого носія найвищої влади-*auctoritas* і розпорядника влади-*potestas*, особи, яку вся Церква легітимізувала як арбітра, чий авторитет католики (принаймні ортодоксійні) не підважують у жоден спосіб.

Ця модель дозволяє виразно розставити акценти в ієрархії цінностей: адже тут важлива не потенційна спроможність вдатися до владних повноважень, а авторитетність і здатність словом санкціонувати й легалізувати певні дії – інакше кажучи, не право сили, а сила права. І, нарешті, це усталення правильного розуміння самої системи влади: не буває «всієї влади Радам»; влада не означає концентрацію й узурпацію всіх повноважень в одних руках; а за діями кожного можновладця пильно стежить уважний погляд уповноваженого авторитетного експерта, який представляє Творця. А далі, як сказано в Писанні, «*Mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus*» (Рим 12, 19).

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**